

MTI: Miben áll Martin Buber jelentősége a vallásfilozófiában? Ön szerint miért fontos, hogy megjelent ez a kötet magyar nyelven?

GCSL: Martin Buber vallásfilozófiai jelentősége nem elsősorban új, eddig ismeretlen gondolatok megfogalmazása a vallásról, hanem az, hogy a kortársunk: jelen világunkban élve korunk emberéhez beszél a vallás lényegéről, Isten valóságáról, ezért a mi megfogalmazott vagy eltitkolt kérdéseinket teszi fel és válaszolja meg annak alapján, ami a biblikus zsidó és kelet-európai haszid istentapasztalatból nyerhető. Régi és sok generáció által át-elmélkedett és tanúsított tanítást mond, de a mi világszlelésünkre hangolva. Ezt teszi a most megjelenő könyvében is, amelyben kortárs (Sartre, Heidegger, Jung) vagy a jelenben erősen ható gondolkodók (Kierkegaard) kapcsán beszél a vallás lényegéről és a realitással, a lélektannal, a filozófiával és az erkölccsel való viszonyáról.

MTI: Mivel magyarázza a szerző a modern ember idegenkedését, eltávolodását a vallás valóságától? Milyen szerepet játszott ebben a filozófia Martin Buber szerint?

GCSL: A modern ember nem látja azt, amit a vallás láttat, holott sem az ember, sem Isten nem mozdult el a „helyéről”, és az ember látása sem lett tompább. Az történt, hogy a korábban megélt, de legalábbis lehetséges ember-Isten viszonyba belépett egy erő, miként a Föld és Nap közé a Hold, és ez idézi elő a korunk szellemi egét beárnyékoló „Istenfogyatkozást”. Ez a köztes erő sokféle: a filozófiában az emberi tudat és szellem radikálisan modern értelmezése, amely szerint az ember minden értelmesség egyedüli forrása, a pszichológiában az emberi lélek autonóm működésének hangsúlyozása, amely elutasít minden valódi transzcendenciát, valamint a modern élet elszemélytelenedése, melynek dologi „Az-világa” eltorlaszolja az ember előtt a személyes Istent, akinek az emberi Én egyedül mondhatja teljes valójában: Te...

MTI: A szerző 1952-ben írta a kötetet, kevesebb mint 10 évvel a holokauszt után. Ön szerint tekinthető-e az Istenfogyatkozás egyfajta apológiának, válasznak arra a talán eléggé elterjedt elgondolásra, amely a holokausztban Isten hiányának a bizonyítékát látta/látja?

GCSL: Martin Buber könyvében semmiféle közvetlen utalás nem található a holokausztra. A könyv az Istenfogyatkozást előidéző szellemi folyamatokról beszél, amelyeket ugyan az ember indított el, de eredményük meghaladja az emberi cselekvés hatókörét, és immár következményként, mintegy kívülről érik, sújtják az embert. Ilyen a holokauszt is, amely borzalmas és égbekiáltó, de, talán Buber megengedi ezt a megfogalmazást: egyben az Égbe kiáltó, az ember és Isten közé ereszkedett hatalmon keresztülkiáltó rémület. A holokauszt nem Isten létének tagadása, hanem az ember embertelenségének az állítása, az imént jellemzett Istenfogyatkozás következménye.

MTI: A kötet végén található Jungnak címzett válaszlevélben a szerző arról ír, hogy a hit valódi ellenfele nem az ateizmus, hanem a gnózis. Mit értett Martin Buber a gnózis fogalmán?

GCSL: A vallás Istene az emberi személy által megszólítható, de nem elérhető, azaz nem birtokolható, hanem mindörökre megmarad transzcendens, szabadon megnyilatkozó és szabadon elrejtező Istennek (ez még a kereszténységben is így van, ahol ugyan emberré lesz Krisztusban, de éppen emberségében rejtje el a legmélyebben istenségét). A vallás ezt az Istent hiszi: benne bízik, és tőle remél mindent. A vallási gnózis (a görög szó jelentése:

tudás) ennek éppen az ellentéte: az ember az Istenről — esetleg a kinyilatkoztatás révén, tehát végső soron magától Istentől — nyert tudásának az erejében bízunk, mint afféle vallás-tudományban, melyhez még Istennek is igazodnia kell. Így azonban az emberi rendelkezés tárgyává teszi; elismeri Isten valóságát, de mintegy fölébe kerekedve megtagadja istenségét. A modern gnózis annyiban tér el ettől a vallási gnózistól, hogy az embert bezárja az önmagáról és a világról nyert tudásába, nem engedi meg, hogy ezt a tudást áttörje egy olyan erő — Isten —, aki ennek a tudásnak soha nem lehet tárgya, és mégis személyes viszonyba léphet e tudás alanyával, az emberi személlyel. Ezzel az Istent eltakaró tudással azonban még az ateizmusig és az Istenre vonatkozó kérdés felvetéséig sem jut el.